

Vagy náci vagy, vagy igazat adsz nekem

Elmélkedés a sajtószabadságról

A Magyar Nemzet maradéktalanul készséges, ámde sajtó- és kultúrviszonyainkba egzisztenciális okokból kényszerűen belesimuló szerkesztője szerint közlésre szánt írásom: „kemény”. Megjelenése emiatt váratott magára, várta a választások végét, aztán meg az új helyzet kezdetét, más „kemény” írásokkal egyetemben. Na már most: akkor mire találták ki a szó-lásszabadságot, sajtónyilvánosságot? Az egész demokráciát, s legfőképpen is magát a vitát? Ha nem arra, hogy markánsan eltérő álláspontok ütköz-hessenek, nyilvános csatákban csiszolódhassanak...

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

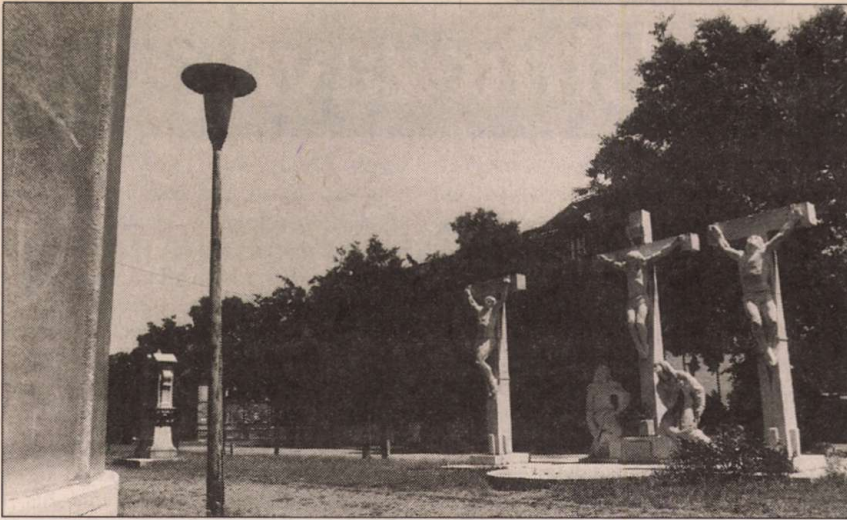
A látszatvita: látszatedemokrácia. E tekintetben rosszabb, mintha egyáltalán nem volna (mármint vita és demokrácia). A népfenség látszata ugyanis cáfolhatatlan érv azok kezében, akik e díszletek között valójában sokkal kényelmesebben és főleg: olcsóbban építhetik és őrizhetik nagyon is valóságos hatalmukat, mint a diktatúrákban. A világ dolgait (például a rohamos elszegényedést) figyelve, a többség (a démosz) számára a demokrácia egyetlen igazi előnye az elvileg benne rejlő esély: a választásra jogosultak az egyre intenzívebb távolmaradás helyett dönthetnek az egyre felelősebb részvétel mellett is, és a pénz és hatalom tudatos vagy öntudatlan kiszolgálói helyett kellő számban igazi demokratákra, igazi népbologitókra is szavazhatnak. Ehhez kellene világosan látniuk. Ehhez kellene legelőször is valódi sajtószabadság.

Ami természetesen megközelítőleg sincs. Akkor se, ha a sajtó túlsúlyos balliberális része előszeretettel hangoztatja létezését. De akkor se, ha az amerikai Freedom House legutóbbi jelentése is szabadnak nyilvánította a magyar sajtót. Nem attól szabad ugyanis egy sajtó, hogy némi keresgélés után mindenféle nézetnek nyomára bukkanni; hogy a balliberálisokkal átellenben megtalálható a Napi Magyarország, a Magyar Demokrata, a Magyar Fórum vagy egy háromnegyed Magyar Nemzet. Hanem attól, hogy a támadó gondolatok, vélemények súlyuknak, gyakoriságuknak megfelelő nyilvánosságot kaphatnak, s nem félelmek, politikai reflexek vagy a pénz hatalmi status quo szabják meg, mi kerülhet terítékre és mi nem. A magyar sajtó nagyon messze van ettől. A közszolgálati médiumok tetején szerencsétlen patikusok ülnek, akik az új hatóanyagokat kétségbeesetten kiszűrik, nehogy egy nemkívánatos mellékhatás az ál-

lásukba kerüljön. Az „ötéves önkéntes száműzetésből” visszatérő, rendkívül népszerű humorlista új videofelvételét („Sándor György választási kisgyűlése – a nemzet széthúzásáért”) amekkora örömmel fogadták, olyan mélyre sülyesztették az asztalfiókba. Lehetne azt mondani, hogy ha nem ilyenek volnának, nem lehetnének ott, de ennek ellentmond, hogy a Nap TV (Gyárfás Tamás) merészelt hosszabb-rövidebb részeket leadni a felvételből, és merészel például Magyar Demokratát szerzőket és szerkesztőket is a Keresztútba hívni, mégis a helyén van még. Nem mintha Gyárfás nem mérlegelne minduntalan, hol van az a határ, ameddig a kockázatvállalással hitelességét és népszerűségét növelni tudja, mégsem fenyegeti a veszély, hogy az anyamédium (MTV1) megköszöni eddigi szíves közreműködését, vagy hogy a hirdetőik elfordulnak tőle. Népszabadságos, népszavás újságíró és szerkesztő, balliberális politológus (Ágh, Lengyel, Kéri) természetesen mindig több van, mint egyéb, s a Horn Gyula–Forró Tamás párosítás is iskola-példája, demokráciának nevezett rendszerben hogyan nem illik csúszni-mászni a közszolgálati (köznevelő) képernyőn. Az is tény viszont, hogy még a Magyar Fórum is meg találta dicsérmé a Nap-keltét a választási kampány időszaka során tanúsított, másokhoz képest szembeötlő tárgyilagosságáért, kiegyensúlyozottságáért.

A magyar írott és elektronikus (kereskedelmi) magán sajtó döntő hányadát a bankvilág és multivilág cégei táplálják (hirdetésnek álcázva vagy akár enélkül), tartják rövid pórázon, s vigyáznak arra, hogy a számukra kedvező ideológiák mindig bőségesen áradjanak, az őket veszélyeztetők viszont épp hogy csörgedezzenek (annyira csak, hogy a hitelesség lát-szatát fenntartsák, a manipuláció kellő hatásfokát megőrizték). Hazai közéletünk olyan „nagy ívű” jelenségei, mint a csak

példaként említendő néhai Fenyő János, vagy a régen megérdemelt sorsát (leváltását) lassan megérvő Princz Gábor médiabi-rodalom-építő eltökéltségében nem volt, illetve nincs különbség, csak stílusában és módszerében. Fenyő meg nem fizetett tar-tozásaiából, Princz inkább bankkonszolidá-ció (azaz köz-) pénzekből merített. Fe-nyő, noha mindkét oldalról válogatott, jel-lemzően egyik oldalra focizott, Princz ez-zel szemben mindig ügyelt arra, hogy az éppen aktuális hatalomnak jó szolgálato-kat tegyen (ha szerencsén volt, a pénzből Lakiteleken népfőiskola épült, ha pe- chünk, Budán uszodás villa a Horn csa-ládnak). Pénz, média és politika olyan sűrű szövvénye alakult ki mára, amelyben szabad sajtóról merengeni pusztá illúzió. Meg lehet próbálni újságot írni az igaz-mondás és a hatalmi befolyásmentesség fenntartásának szándékával, csak úgy tű-nik, nem lehet tovább jutni, mint az Új Magyarországgal (amely, szegény, hosszú szenvedés után eltávozott körünkől). A Napi Magyarország életosztöne erősebb-nek tűnik: leplezetlenül szolgálja létreho-zóit, anélkül, hogy különösebben eltö-p-rengene rajta, mit jelent majd számára el-lenéki szerepről kormánypartira váltani. A függetlenségre való törekvés, az olva-sók fáradtságos megnyerése, szaporítása helyett egy mégoly rokonszenves hatalom kiszolgálása és a cenzúra mellett dönteni, kockázatos vállalkozás. Abban a pillan-atban, hogy a Fidesztől esetleg elpártol a tő-ke vele rokonszenvező (tehát korlátozott) része, nem lesz többé tápláló köldökzsínor – s nem lesz lap. A létezéshez nem elege-ndő pár tízezres olvasói tábor, márpedig biztosan megíósolható, hogy egy nyíltan elkötelezett és elfogult pártlap népszerűsége két választás között nem lépi át ezt a határt. Akármilyen tisztességes és beleva-ló egyedekből álljon is egy hatalmi cso-portosulás, a hatalom funkciójából és ter-mészetéből következik, hogy megváltoz-tat. Sürgető idő és kiküthetetlen érdekek fognak diktálni. Megoldások helyett el-odázások. Hosszú távú hatások helyett rö-vid távú (népszerűségi, választási) meg-fontolások. Nagyobb eredmények helyett a kisebb ellenállások. E reflexeket legfel-jebb a tükörkép, a jó szándékú, de tárgy-szerű szembesítés tudja tompítani. És ez az, amit a potenciális olvasói tömegek is ösztönösen elvárnak, legalábbis a csendes

„De ami elég volt a bukathatáshoz, elég lesz-e a győzelemhez? Elég lesz-e ez a sajtó, ez az óvatosság az eddigi tendencia megfordításához, a gazdasági növekedés ígéretével elfedett életszínvonal- és életminőségromlás megállításához? A nemzet megerősödéséhez, felemelkedéséhez? Az igazi rendszerváltozáshoz?”

többség. Az ő figyelmen kívül hagyásával nem lehet lapot éltetni. De a túléléshez nem alkalmas az az öncsonkító szerkesztői és tulajdonosi szemlélet sem, amely akár egy *Lovas Istvánt* is leválaszt magáról, ha nem tudja szűk kordában tartani. Lovas, akárhogy is, de a hatalomtól független újságírás egyik jelképe, mondhatnánk, élő legendája. Az a tény, hogy nyolc évi hadakozás után hiábavalónak ítélte további újságírói működését, s visszavonult vidéki támaszpontjára, sokat elmond hazai sajtóviszonyainkról.

A Magyar Nemzet töltötte be az elmúlt négy év sajtópalettáján azt a szalonellenzéki szerepet, amely nélkül az egyik oldalon úgy érezhették volna, nincs sehol egy kukta, ahol kedvükre – kellő mértékletességgel és körültekintéssel – fortyoghatnának, a másik oldalon pedig úgy, hogy nincs sehol egy szelep, amelyen keresztül látványosan kiengedhetik a gőzt (amitől, lám, még a Freedom House éles látása is elhomályosult). Tegyük hozzá, hogy ez a szalonellenzéki szerep mindenképpen sokkal felelősségteljesebb és rokonszenvesebb, mint a Népszava-féle direkt kormánynyalogatás, a Népszabadság-féle nagystílus, ravasz manipulálás, avagy a (*Gazsó-féle*) Magyar Hírlap-féle kétségbeesett erőfeszítés a tárgyilagosság látszatára, a valódi vélemény eltitkolására. Azaz, hogy a Magyar Nemzetben a kevésbé felkavaró írások hosszú sorát valóban fontos és érdekes gondolatok törnek meg (különösen igaz volt ez a választásokat megelőző időszakra); s hogy a véleményformáló konzervatív-keresztény és nemzeti liberális értelmiség egy tekintélyes – kellően

szordínós – része előadhatta eszméit, a part mindenképpen hozzájárult a szocialista-liberális-ként jegyzett kormányerők bukásához.

Ami nem kevés.

De ami elég volt a bukathatáshoz, elég lesz-e a győzelemhez? Elég lesz-e ez a sajtó, ez az óvatosság az eddigi tendencia megfordításához, a gazdasági növekedés ígéretével elfedett életszínvonal- és életminőségromlás megállításához? A nemzet megerősödéséhez, felemelkedéséhez? Az igazi rendszerváltozáshoz?

Világszerte életre-halálra szóló verseny folyik a globális hatalomra törekvő pénz és az értelmes, élhető élet között. Nem valamiféle összeesküvés zajlik ellenünk, hanem ellenőrizetlenül, átgondolatlanul hagyott vágyaink révén válunk szabad prédájává a gazdasági növekedés, a korlátlan piac és szabad verseny mítoszának. Más kérdés, hogy ebből a mítoszból kik, hogyan és mennyit profitálnak. „Ötven év elég volt!” Ezzel az elnevezéssel, polgári csoportok jóvoltából világszerte kampány indult a Világbank és Nemzetközi Valutaalap fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából. A magyar nemzet jövőjéért valóban felelősséget érző orgánusok nem engedhetik meg maguknak, hogy ilyen kérdésekben ne foglaljanak tisztán és egyértelműen állást – mielőtt megint túl későn esne le a tantusz (mint Trianon előtt, vagy a „felszabadulás” után).

Pedig: a szocialista-szabaddemokrata kormány állítólagos sikere annak a fogyókúrásnak a sikere, aki miután levágta kezét-lábát, örvend a súlycsökkenésnek.

A Horn-években csak a *Rákosi*-korszakéhoz volt mérhető a reálbércsökkenés. A stabilizáció ára: magyar közvagyonok eladása, privatizálása (magánosítása?), akár gazdag és erős nyugati államok állami vállalatai számára. Stabilizáció?! Növekvő belső adósság, kétszámjegyű infláció, tömeges munkanélküliség és elszegényedés, őrző-védők és maffiózók földi paradicsoma. Egészségügy? Ilyen járulékok mellett fizethetsz a fogadért, gyógy-szeredért. Állás? Ilyen adók mellett legfeljebb számlásként dolgoztatnak, s áldozhatod a drága időt örökös önadminisztrálásra. Azért, hogy munkád ellenértékéhez juthass, ha újságíró vagy, ha focista, bétét csináltatnak és könyvelőt fizetnek veled, közben a változatosság kedvéért áfás számlákat gyűjtögettetnek. (Ennél azért bizonyosan jobb volt hajdanában bogycákat keresgélni, halra, vadra indulni.) „Jövőre már mindenki érezni fogja a javulást” – hitegettek újabb négy évig, amiképp már több mint negyven évig. S csak paraszthajszálon múlt – és nem a véleményvezérek –, hogy a becsapottak száma nem volt elég a folytatáshoz. Hogy nem lesz újabb négy évig olyan miniszterelnökünk, akinek kezébe lemoshatatlan vér tapad. Hogy nem olyanok uralkodnak majd, akik – múltjuk átvilágítása után – egyszerűen törvények fölé helyezik foltosnak bizonyult önmagukat. Vagy olyanok, akik környezetvédelmi pénzeinket vodkagyárra költik, miközben a képernyőn nejlonzacsokba szemetet gyűjtögetnek. Mindez a félelem elhomályosította, a hatalomvesztés esélyétől megvadult véleményvezérek szemében bocsánatos bűn; az pedig egyenesen örömdetes, hogy „ezek” (azaz a hatalmon lévők) „már megszedték magukat”, mert eggyel több ok maradásuk óhajtatására. „Nekem valami azt súgja, hogy az MSZP az SZDSZ-szel úgy fogja megnyerni a választásokat, ahogy akarja” – reménykedett *Kornis Mihály* a 168 Órában (1997. május 20.)

Sajátos magyarországi jelenség ez: az értelmiség egy nagyon is befolyásos, meghatározó része mindent csak azon a szemüvegen keresztül hajlandó nézni, hogy etől vagy attól a (hatalmi) csoporttól mennyire van vagy nincs (okkal vagy ok nélkül) tartanivalója. Ez indítja akciókra, az antiszemitizmus elleni harc fegyverének bevetésére (ld. *Schmidt Mária* tanulmányát a Magyar Nemzetben), s minden olyan megnyilvánulásra, amelyről úgy gondolja, hogy pozícióját javíthatja, félelmeit csökkentheti. „Más választásod nincs” – közölte *Bayer Zsolt*tal a már a Fi-

deszt is szélsőségesnek ítéld Kornis Mihály – „vagy náci vagy, vagy igazat adsz nekem, illetve nekünk. És azt is vedd tudomásul, hogy él ebben az országban öt-ezer értelmiségi, akiknek a véleményével szemben nem lehet politikát csinálni.” Idézi Székely Kecskés János, Demokrata, 1998. június 4. És idézi innen a Magyar Polgári Demokraták Társasága a Magyar Nemzetben, az Akik új kultúrharcot akarnak című írásban (1998. június 13.)

Vajon kik ezek a régi-új kultúrharcosok? A talán legtöbbet forgó, legismertebb és legbefolyásosabb nevek a médiában, a média kiváltságos (irányt és véleményt szabó, anyagilag „megbecsült”) részében (Népszava, Népszabadság, Élet és Irodalom, HVG, Magyar Narancs, Magyar Hírlap, 168 Óra). Például: Tamás Gáspár Miklós, Kornis Mihály, Szabó Miklós, Konrád György, Lengyel László, Horn Gábor, Miklós Gábor, Popper Péter, **Eörsi István**, Megyesi Gusztáv, R. Székely Julianna, Bolgár György, Hegedűs Zsuzsa, Ludassy Mária, Gerő András.

Egy ilyen népszerű csapat hangja messzire hallatszik s mélyre hatol. Ha Tamás Gáspár víziójára Ludassy Mária megerősítéssel felel („rosszabb idegzetű honfitársaim joggal asszociálhatják a Dunába lövetés vészorszakbeli képeit¹); ha Gerő szerint „a honi jobboldal történetének a nacionalizmus és a rasszizmus szerves része”; ha **Litván György** képzete a fideszesek győzelméről a kunbélás *Lenin*-fiúkra társít; és így tovább az összes kórustagon át; és ha nem feledjük Kornis Mihály intelmét Bayer Zsolthoz, aki bár elküldte őt és társait a k. anyjukba, de kénytelen-kelletlen belátta, ami az ellenkezés veszedelmes voltát illeti, Kornisnak igaza van; nos akkor joggal van okunk félni, hogy ez a sajtó újra sikeresen kivessi részét a következő trónfosztásból (*Orbán*) s királycsinálásból(?).

Szerencsénkre nem csak rajta múlik. A liberális gyökerűekre nehéz a szélsőjobb stigmáját ráütni. A farkast kiáltók hitele is lassan kitelik. A parlamentbe szavazott ötszázalékosok sem csak *Csurkán* vagy csak tüntetéseken keresztül látszanak. A régi hangütések a szaporodó tiszta szavak közt egyre hamisabbnak bizonyulnak. „A MIÉP bekerülésének normális ember nem örül” (Horn), vagy „A MIÉP mellé nem ülök!” (SZDSZ) típusú megnyilvánulások már nem annyira az űzött vadnak, mint a hajtóknak ártnak. A kirekesztők lassan kirekesztettek lesznek (minden oldalon); a mássággyűlölők nem dicsérhetik többé hitelesen a másságot.

Most van esély. ■

Elmezavar

Nem tudom, tudja-e *Popper Péter* (Tamás Gáspár Miklós, Kornis Mihály és így tovább), hogy ez a cikk (és számos másik) nem születhetett volna meg, ha ő nem rémisztget a *Cyklon B*-vel (Tamás a Dunába lövetéssel, Kornis a náciizmussal és így tovább). Ehelyett most egy másik cikket írnék például arról, hogy a pár százalékos gazdasági növekedés is igazából csak papíron létezik, a magyar vállalkozók ebből nem éreznek semmit, döglődik az egész hazai ruhaipar, élelmiszer-ipar, mezőgazdaság, általában a termelés, ezzel szemben eredményes mutatójavításokról számolhatunk be a spekulációs pénzmozgások területén. Mások is inkább ilyesféle közös gondjainkról elmélkednének és értekeznének, s egyáltalán nem lehetetlen, hogy ezek nyomán módosulna a gazdaságpolitika, előbb-utóbb megfordulna a mai trend, a globális tőkés társaságok és hontalan szerezselovagok helyett a hazai vállalkozók kezdenék itthon érezni magukat, egy szűk elit helyett pedig a nemzet egésze.

De Popper (Tamás, Kornis és a többiek) miatt attól tartok (tartunk), hogy kár minden fáradozásunkért, amíg (Kornis adata szerint) *ötezer* érinthetetlen értelmiségi szellemi vágóhídat működtet. Ahol egyáltalán nem a beteg gondolatok levágásával (kinyesésével) foglalkoznak, sokkal inkább az egészséges gondolatok megfertőzésével, pusztításával.

Magyarországnak a mostani választásokkal esélye nyílt arra, hogy a hazugság birodalmából, a kemény és puha diktatúra, majd a látszatdemokrácia korszakából az igazi demokrácia időszakára váltszon. Nehéz igazi demokráciának nevezni ugyanis azt az elmúlt két kormányzati ciklust, amelyben a volt (kemény és puha) diktatúrák kegyeltjei kedvezőbb gazdasági és politikai helyzetbe kerültek, mint a választó többség. Lehet-e nyugodt szívvel már működő demokráciának nevezni azt a formálódó rendszert, amely ennyire visszajára fordítja a választói akaratot? Amelyikben éppen a demokrácia még rosszul alkalmazott játékszabályai segítik háborítatlan hatalomhoz a legantidemokratikusabb erőket? Aligha.

Ennek ellenére Poppertől kezdve (Tamás, Kornison, *György Péter*en és a többiekén át) ki tudja meddig (ötezerig?)

sokan kinyilvánítják, kinyilvánították, hogy nem kérek az új időből, jó volt nekik a *Horn*-korszak is, legalábbis jobb, mint ami most remélhető. Ha azt tekintjük, hogy Poppernek (Tamásnak stb.) volt mit teje aprítania, s talán a szent tehéncorda minden egyedének így-úgy megmaradt a kiváltságos státusa (a mi-nap például újfent *Konrád György* képviselte a magyar irodalmat külföldön, a londoni kulturális heteken); akkor egyáltalán nem lehet csodálkozni a *Horn*-korszak iránti vonzódás különös intenzitásán. A fő kérdés azonban az, hogy eme haszonelvű és érzelmi kötődés foka mikortól tekinthető kórosnak, rögeszmésnek? És hogy: szabad-e elmezavarra utaló eseteket egészségesnek, hétköznapiak feltüntetni – egyéb újságcikkek között normálisként tálalni?

Nézzük, mit mond például Popper a 168 Óra június 23-ai számában, a szűnyogritkításról elmélkedvén: „*Most már csak az a kérdés, hogyan megy végbe a ritkítás? Talán föltaláltak valamiféle új szűnyog-Cyklon-B-t, amely kizárólag a nőstény, vagy kizárólag a hím szűnyogokat pusztítja el? Avagy minden harmadik lárvát? Egyáltalán: mit ír elő a szűnyogok numerus claususa? Egy jó állampolgárra számítva hány maradhat életben a ritkítás után? Vagy arról lenne szó, hogy az irtáshoz szükséges méregből csak keveset permeteztek szét? Így olcsóbb is, humánusabb is, a szűnyogok sem dögleznek halomra, legfőljebb megbetegszenek, s a gyengébb szervezetűeket elviszi az ördög. Így ritkulnak*”.

Popper Péter, ha nem a szellemi vágóhídon serénykedik éppen, bölcsességre és lelki érzékenységre utaló gondolatokat vet papírra. Imént idézett írásában (Ezek mennek mostanában) például a taxisgyilkos lányokkal kapcsolatban: „*A honi zsrnalisztika egyetlen halvány mosoly nélkül beszél arról, miszerint a pszichológiai és pszichiátriai vizsgálatok megállapították: a két lány »érzelmileg sivár és agresszivitásra hajlamos.« Ki gondolta volna? A naiv polgár az ilyen gyilkos lányokat érzelmileg gazdag, humánus, szelíd és gátlásos lényeknek véli*”. Popper Péterről, a pszichológusról, teljességgel kizárható, hogy ne lenne tisztában a szavak jelentésével, hatásával. Hogy ne tudná egészen pon-